

Ivan Vukušić, znanstveni novak
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

**Prof. dr. sc. Anita Kurtović Mišić & dr. sc. Antonija Krstulović Dragičević,
KAZNENO PRAVO (Temeljni pojmovi i instituti), Pravni fakultet
Sveučilišta u Splitu, Split, 2014., p. 264**

Udžbenik Kazneno pravo (Temeljni pojmovi i instituti), autorica prof. dr. sc. Anite Kurtović Mišić, redovite profesorice u trajnom zvanju i članice radne skupine za izradu Kaznenog zakona te dr. sc. Antonije Krstulović Dragičević, asistentice na predmetu Kazneno pravo, iz tiska je izašao u travnju 2004. godine, u nakladi Pravnog fakulteta u Splitu. Ova je knjiga prihvaćena kao udžbenik odlukom Senata Sveučilišta u Splitu, kl. 003-08/14-05/0004 od 20. ožujka 2014. godine. Iako je prvenstveno namijenjena studentima, ona je značajan izvor teorijskih spoznaja i za one koji rade na oživotvorenju kaznenog prava u sudskoj praksi.

Budući da je 1. siječnja 2013. godine stupio na snagu novi Kazneni zakon (dalje u tekstu: KZ) koji unosi nedoumice i među praktičare, a posebno među studente koji se prvi put susreću s navedenom materijom, vidljiva je potreba za sistematizacijom novina u jednu cjelinu.

Udžbenik ima 264 stranice te sadrži pet dijelova. Također nudi sadržaj, popis literature i abecedno kazalo pojmova. Sve navedeno pridonosi preglednosti i lakšem snalaženju u tekstu, što je od posebnog značaja ako imamo na umu da je udžbenik namijenjen prije svega studentima. Tome u prilog idu i shematski prikazi ili tablice kojima je obogaćen.

Prvi dio udžbenika nosi naziv *Kazneno pravo i kazneni zakon*. U ovom dijelu autorice započinju s izlaganjem pojma kaznenoga prava, dajući ispravnu definiciju kriminaliteta koji se u svakodnevici različito tumači. Prilikom izlaganja diobe kaznenog prava, poseban je naglasak dan na podjelu koja uključuje međunarodno pravo, kao mladu granu prava koja se počela intenzivnije razvijati tek poslije Drugog svjetskog rata, premda su se prve ideje pojavile već krajem XIX. i početkom XX. stoljeća, analizirajući potom i načela međunarodnog kaznenog prava. Uzimajući u obzir važnost presude Maresti za Republiku Hrvatsku, autorice izlažu i odnos kaznenih djela, prekršaja i stegovnih djela. Sljedeći korak je obuhvatio znanost kaznenog prava i ostale kaznene znanosti (kriminologiju, kriminalnu politiku, penologiju, kriminalnu statistiku, kriminalistiku) i pomoćne nekaznene znanosti (sudsku medicinu i sudsku psihopatologiju ili psihijatriju). Povijesni razvitak kaznenog prava i kaznenopravne znanosti razmatra se od prvobitne rodovske zajednice, preko Hamurabijeva zakonika, rimskog prava i seže sve do današnjih dana, uzimajući u obzir usporedni povijesni razvoj civilizacije. Nakon povijesnog razvoja, autorice analiziraju pitanja koja se susreću pri samom spomenu KZ-a. Ona se odnose na odnos KZ-a s Ustavom i drugim propisima te daju sustavno i znanstveno obrađene smjernice po pitanju metoda tumačenja koje se pojavljuju sa svojim specifičnostima kod tumačenja KZ-a. Prvi dio udžbenika zaključuje se

s važenjem KZ-a kao prethodnim pitanjem koje se postavlja da bi se na adresate primijenile njegove pravne norme.

Drugi dio udžbenika nosi naziv *Kazneno djelo* i obuhvaća najveći dio ovog udžbenika (str. 91. – 177.) te shodno tome započinje s definiranjem materijalnog i formalnog pojma kaznenoga djela. Kako je za očekivati, najveći dio ovog dijela bavi se elementima formalnog pojma kaznenog djela jer da bi sud u postupku utvrdio da je počinjeno kazneno djelo, potrebno je da počinitelj poduzme radnju kojom se ispunjava biće kaznenog djela, koja je protupravna i skrivljena. Ponašanje čovjeka autorice nazivaju supstancijskim elementom kako bi se učinci prirodnih događaja i djelovanja životinja (osim ako se osoba njima poslužila kao sredstvom) isključili iz pojma kaznenog djela. Kako ne postoji sveobuhvatna definicija radnje, njezin pojam u kaznenopravnom smislu određuje se kroz njezinu negativnu funkciju. Drugi element je biće kaznenog djela koje podrazumijeva posebna obilježja određenog kaznenog djela. Radi lakšeg razumijevanja, autorice dijele bića kaznenih djela prema grupama, uzimajući kao odlučujuće kriterije podjele radnju počinjenja, posljedicu, propisanu kaznu, način održavanja protupravnosti te podjelu s obzirom na počinitelja. Dajući sistematski prikaz ove problematike i klasificiranjem kaznenih djela u jednu od navedenih kategorija, olakšavaju se primjene instituta protupravnosti, krivnje, počiniteljstva, stjecaja i drugih na konkretni činjenični slučaj. Izlaganje o biću kaznenog djela završava s uzročnom vezom, gdje autorice, uz teorijsko obrazloženje, jasno naglašavaju stav sudske prakse u RH kojom je prihvaćena teorija ekvivalencije, uz mnoštvo primjera, čime se omogućava lakše razumijevanje apstraktnije materije. Treći element kaznenog djela jest protupravnost koja se promatra kroz razloge isključenja protupravnosti. Autorice ih dijele u tri grupe, tako da razlikuju one razloge isključenja protupravnosti koje su sadržane u općem dijelu KZ-a. Tu spada nužna obrana čl. 21. KZ-a, dok se onaj koji prekorači nužnu obranu može blaže kazniti ili je njegova krivnja isključena (ispričavajući razlog). Krajnja nužda čl. 22 prema novom KZ-u dijeli se na opravdavajuću, koja isključuje protupravnost, i ispričavajuću, kao razlog isključenja krivnje. Sljedeći razlog isključenja protupravnosti jest beznačajno djelo čl. 33 KZ-a, kada zakonodavac odustaje od kaznenopravne reakcije jer za nju nema interesa zbog nepostojanja potrebnog minimuma društvene štetnosti djela. Kao razlozi isključenja protupravnosti, u posebnom se dijelu navode kaznena djela čl. 145., st. 2 KZ-a *Neovlaštenog otkrivanja profesionalne tajne*, čl. 301., st. 3 KZ-a *Neprijavljivanje pripremanja kaznenog djela* i čl. 302., st. 4 KZ-a *Neprijavljivanje počinjenog kaznenog djela* itd. Razlozi isključenja protupravnosti, koji su pak predviđeni izvan KZ-a jesu oni koji se mogu pronaći u međunarodnom ratnom pravu, ostalim zakonima, teoriji kaznenog prava i u običajnom kaznenom pravu. Četvrti element kaznenog djela jest krivnja. Autorice sistematično izlažu temeljne elemente krivnje koji se prema novom KZ-u sastoje od ubrojivosti, namjere ili nehaja, svijesti o protupravnosti i nepostojanja ispričavajućih razloga. U ispričavajuće razloge, kao novom institutu, KZ je ubrojio intenzivno prekoračenje nužne obrane izazvano astentičkim afektom i krajnju nuždu kao razlog isključenja krivnje odnosno postupanje po zapovijedi

nadređenog. Stoga, ako je protupravnom radnjom ostvareno biće kaznenog djela, ali je radnja poduzeta u ispričivom prekoračenju nužne obrane ili ispričavajućoj krajnjoj nuždi, nema krivnje jer je ispunjena njezina negativna pretpostavka. Nakon iscrpnog definiranja i obrazloženja ovih elemenata, analiziraju se zabluda i njezine vrste. Uz zabludu o biću kaznenog djela, zabludu o okolnostima koje isključuju protupravnost i zabludu o protupravnosti, tumači se i prijašnja zabluda o okolnostima zbog kojih zakon određuje oslobađanje od kazne koja je preimenovana u zabludu o okolnostima krajnje nužde kao razlogu isključenja krivnje zbog prethodno navedene izmjene učinka krajnje nužde koja isključuje krivnju.

Sljedeće poglavlje u drugom dijelu analizira stadije počinjenja kaznenog djela, koristeći pojam mogući stadiji jer svi stadiji nisu nužni kad se uzme specifičnost kaznenih djela počinjenih s namjerom ili nehajem. Poseban je naglasak na pripremnim radnjama i pokušaju kao institutu kojem je promijenjena definicija u duhu individualno-objektivne teorije. Iduće poglavlje obrađuje stjecaj kaznenih djela. Uz definiranje pojma i vrsta stjecaja kaznenih djela (idealni i realni, homogeni i heterogeni), autorice posebnu pozornost pridaju prividnom stjecaju kao materiji koja je poprilično apstraktna i koja može stvoriti teškoće pri stjecanju znanja. Ova problematika analizira se polazeći od temeljnih pravila usvojenih na predmetu Teorije države i prava: *Lex specialis derogat legi generali*, *Lex primaria derogat legi subsidiariae* i *Lex consumens derogat legi consumptae*.

Peto i ujedno posljednje poglavlje analizira sudionništvo. Autorice polaze od podjele ustanovljene novim KZ-om kojim je nedvojbeno utvrđeno kako se počiniteljima smatraju neposredni, posredni počinitelj i supočinitelj, a sudionicima se smatraju poticatelj i pomagatelj, uzimajući u obzir činjenicu da se teorijski supočinitelji mogu smatrati sudionicima u širem smislu, što KZ-om iz 1998. nije bilo nedvojbeno utvrđeno. Posebno je obrazložena i principalna teorija prema kojoj postoji odgovornost poticatelja iako glavni počinitelj nije poduzeo ništa kažnjivo, što je slučaj neuspjelog poticanja. To je dovelo do nužnog utvrđivanja granica odgovornosti sudionika u širem smislu, uzimajući u obzir načelo krivnje, iz čega je vidljivo kako svaki institut KZ-a nije „otok za sebe“ te se u potpunosti može shvatiti jedino uzimajući u obzir cjelinu sustava u koji je uključen.

Treći dio udžbenika nosi naziv *Kaznenopravne sankcije*. Ovaj dio podijeljen je u sedam poglavlja. U prvom poglavlju, s nazivom Pojam i vrste kaznenopravnih sankcija, navedene su karakteristike zajedničke za sve kaznenopravne sankcije do kojih se došlo korištenjem metode generalizirajuće apstrakcije. Potom se objašnjavaju kazne i kažnjavanje koje predstavlja glavnu vrstu kaznenopravnih sankcija što se sastoje u oduzimanju ili ograničavanju temeljnih sloboda i prava počinitelja kaznenog djela. Ovo poglavlje završava s pojmom i vrstom odmjerenja kazne koje je detaljno analizirano, uzimajući u obzir činjenicu da primjena odredbi KZ-a koje reguliraju ovu materiju i danas izaziva mnoštvo nejasnoća što je vidljivo po presudama Vrhovnog suda Republike Hrvatske koje „ispravljaju“ način odmjerenja kazne nižih sudova. Predmetno obuhvaća opće pravilo o odmjerenju kazne, ublažavanje kazne, oslobađanje od kazne,

odmjeravanje kazne za stjecaj kaznenih djela i odmjeravanje kazne osuđenoj osobi.

Nakon kazni, obrađuju se sigurnosne mjere koje predstavljaju blaži oblik kaznenopravnih sankcija kojima je temelj opasnost kao negativna prognoza budućeg ponašanja počinitelja i koja mora postojati u vrijeme izricanja presude, dok je pod posebnim kaznenopravnim mjerama sistemski objašnjeno oduzimanje imovinske koristi, oduzimanje predmeta i javno objavljivanje presude.

Zastarom, pravnim posljedicama osude, rehabilitacijom i davanjem podataka iz kaznene evidencije te aktima zaborava i milosti kojima su posvećeni amnestija i pomilovanje, završava se treći dio udžbenika, s obzirom na to da je pravna priroda ovih instituta većinom regulirana posebnim zakonom, a ne više KZ-om. Kao „jamstvo“ visoko kvalitetnog obrazloženja ove materije, ide u prilog činjenica što je profesorica Kurtović Mišić ujedno bila i predsjednica radne skupine za izradu Zakona o pomilovanju, na koju temu je i doktorirala, dok je asistentica Krstulović Dragičević doktorirala na temu probacije.

U četvrtom dijelu obrađuje se *odgovornost pravnih osoba za kaznena djela* jer su mnoga područja svakodnevnog života pod utjecajem određenih djelatnosti pravnih osoba koje su u stanju prouzročiti daleko veću štetu nego pojedinac. Uz poredbenopravni prikaz, analizira se i odgovornost za kaznena djela u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu, uzimajući u obzir temelj odgovornosti i kaznenopravne sankcije koje se mogu izreći s obzirom na to da poseban katalog kaznenih djela koje mogu počinuti pravne osobe ne postoji te je ta procjena prepuštena sudu.

Peti dio udžbenika posvećen je *primjeni sankcija prema mladim počiniteljima kaznenih djela* budući da delinkvencija maloljetnika i njezino sprečavanje danas predstavljaju značajan društveni problem u svim zemljama, a ako se ne primijene adekvatne mjere prema počiniteljima, u velikom broju će nastaviti s delinkventnim ponašanjem i kao odrasle osobe. S obzirom na to da su mladi počinitelji podijeljeni na mlađe maloljetnike, starije maloljetnike i mlađe punoljetnike, njihov je pravni položaj različit, uzimajući u obzir odredbe Zakona o sudovima za mladež odnosno supsidijarno KZ-a. Slijedom navedenoga, obrađene su i sankcije koje se mogu izreći pojedinoj kategoriji mladih počinitelja.

Udžbenik završava popisom literature i abecednim kazalom pojmova.

Na kraju ostaje za nadati se kako će ovaj udžbenik, s obzirom na razrađenost materije, sustavan pristup i obujam citirane prakse, ukloniti štetne posljedice neujednačene primjene KZ-a, što će imati utjecaja na pravnu sigurnost koja se temelji na načelu zakonitosti. Naime, uzimajući u obzir vrijeme u kojem živimo i pravne propise kojima zakonodavac nastoji pratiti opću društvenu užurbanost s adekvatnim pravnim propisima i pitanje pravne određenosti koja je često upitna, uz bolje razumijevanje materije kaznenoga prava, odnosno i nakon eventualnih, odnosno budućih izmjena novog KZ-a i razvoja novih kaznenopravnih instituta, ovaj udžbenik će ostati visokovrijedan izvor spoznaja kaznenog prava i za teoriju i za sudsku praksu.